



46

Бажання зберегти землю для нащадків – це і є патріотизм

Хранителі історії

Національному музею «Чорнобиль», що на столичному Подолі, нинішнього року виповнюється 19. Загалом у цьому найбільш відвідуваному музеї Києва побувало понад мільйон людей із 92 країн. На противагу твердженню скептиків про незабарне охолодження суспільства до чорнобильської теми цікавість до експозиції не спадає. Нічого дивного в тому немає, адже градус уваги глядача підтримується передусім мудрою концепцією облаштування виставкового простору. А доцільне співвідношення в поданні матеріалу фактажної, філософської, естетичної та технічної складових зумовлюють неминуче очищення в душах дорослих і маленьких візитерів. Віковий діапазон екскурсантів – від 6 до 90 років. Кожен, хто пережив тут катарсис, покидає ці стіни дещо іншою людиною. Зазвичай їй хочеться сюди повернутися, знову пройти символічною чорнобильською дорогою, на якій розпласталася вирвана з корінням яблуня. Плоди закатованого дерева життя, розкидані повсюди, повертають до думок про невиліковний біль землі.

Напередодні 25-ї річниці найбільшої техногенної радіоекологічної катастрофи ведемо розмову із заступником генерального директора музею з наукової роботи, заслуженим працівником культури України Анною КОРОЛЕВСЬКОЮ.

Ольга КЛЕЙМЕНОВА,
Ольга ПРОКОПЧУК (фото)

– Анно Віталіївно, теми, які висвітлює ваша експозиція, актуальні й через чверть століття після трагедії, хоча за цей час на планеті сталося багато катастроф...

– Проте не було з такими глобальними наслідками. Їх ще довго відчуватимуть на собі наступні генерації. Тож хоч як світові хотілося б забути про Чорнобиль, це неможливо.

– Хто ініціатор створення музею?

– Добру справу розпочали ще в 1987 році при управлінні пожежної охорони Київської області учасники ліквідації наслідків катастрофи. Вони втратили своїх товаришів і вирішили увічнити їхню пам'ять.

Ми ж знаємо, що основний тягар приборкання полум'я взяли на себе пожежники нашої області... За рік після аварії створили невеличку виставку. Потім подвижники, котрі мріяли про справжній музей, звернулися до керівництва управління внутрішніх справ Київської області. У 1991-му музею виділили будинок навчального центру, в якому зараз перебуваємо. Зробили реконструкцію та впорядкували першу експозицію. А 25 квітня 1992-го музей відкрили для відвідувачів. Для ґрунтовної організації його діяльності запросили професійних музейних працівників, які не один рік пропрацювали у великих музеях. Переважно кадри прийш-



ли з музею Великої Вітчизняної війни. На момент відкриття експозиція налічувала близько 300 експонатів. А в 1996 році, коли музей отримав статус національного, – вже близько 7 тисяч. Вивчали тему в державних та громадських організаціях, сімейних архівах ліквідаторів або інших людей, пов'язаних із аварією. Вирушали в науково-дослідні експедиції. Побували в усіх областях України. Звісно, не раз виїздили в зону відчуження. Зав'язали контакти з ЧАЕС.

– У вас побувало понад мільйон відвідувачів із десятків країн, яких катастрофа прямо не торкнулася...

– Помиляєтеся. Радіаційна хмара, піднявшись на висоту 1,5 кілометра,



тричі обійшла земну кулю! У 1998 році Єврокомісія опублікувала атлас забруднення радіоактивним цезієм, де позначені десятки держав, яких зачепила своїм чорним крилом Чорнобильська катастрофа.

За бажанням тут можна скористатися послугами аудіогіда. Експозиція захоплює відразу. З



фотографій дивляться очі чотирьох тисяч ліквідаторів. Для порівняння читаємо два різні повідомлення про катастрофу від 29 квітня 1986 року: одне, офіційне, – на кілька рядочків, від Ради Міністрів СРСР, друге – на дві сторінки у *The New York Times*. Рельєфні мапи, відеофільми, особисті речі героїв під склом, модель захисної плити реактора в натуральну величину: візуальний ряд, який можна продовжувати нескінченно, вельми промовистий завдяки нечуваним технічним дивам. На жаль, нам не відкрили таємницю трифазної діорами «Чорнобильська АЕС до, під час та після аварії», що дає можливість ніби реально спостерігати вибух, руйнацію блока, пожежу, зведення саркофага. Лишень запевнили, що це – ніяке не 3D.

– **Технічні інновації у вашій експозиції вражають.**

– Серед них є такі, яких немає в жодному іншому музеї. Приміром, пишаємося сімома інформаційними сенсорними терміналами. Вони дають можливість відвідувачам наблизитися до наших фондів. В основі терміналів – спеціально розроблені науково-інформаційні допоміжні програми. Грунтуються вони на фондових колекціях. Ось, наприклад, один із терміналів, що знайомить із секретними документами (нагадаю, гриф секретності з чорнобильської теми було знято 1991 року). Циркуляри, які стали доступними, дають змогу зазирнути в історію ЧАЕС: від вибору майданчика для її будівництва – й до катастрофи та подальших дрібних аварій, які призвели врешті до закриття станції у 2000 році. Нині в терміналі 80 документів. Ця добірка постійно поповнюється. Так само, як без упину загалом збільшується кількість експонатів у музеї. Ми стаємо потужнішими на

шляху до здійснення мети – стати центром екологічної освіти.

– **Чому для музею катастрофи обрано таке гасло: «Є межа у суму, але немає її у тривоги»?**

– Катастрофа спонукала людей до того, щоб переосмислити своє існування. Тільки тривога може забезпечити нам рух уперед і збереження планети для майбутніх поколінь. Перше, що цікавить людей, які приходять до нас, – це наше спільне майбутнє. А ми їм нагадуємо: головна причина катастрофи – не технічна. Вона криється у відсутності культури безпеки. Тому ми повинні виростити покоління, для якого слова «культура безпеки» не будуть пустим звуком, а ввійдуть з раннього віку в життя кожного.

– **Стовсно віку. Дивно, що музей відвідують навіть дошкільнята...**

– Спершу, коли нам стали замовляти екскурсії для вихованців дитсадків і для молодших школярів, ми не зовсім розуміли, як подаватимемо матеріал. А вихователі наполягали: «У вас такий цікавий музей!». І ми придумали чимало корисного для наймолодшої категорії відвідувачів. Є в нас мультфільм, є інтерактивні екологічні уроки-екскурсії, вікторини. В ігровій формі діти дізнаються, що таке атом, енергетика, як людина шукала енергію, як змусила служити собі явища природи... Окрема тема – енергозбереження. Такі серйозні матерії сприймаються дітьми тут інакше, краще, ніж у школі. Може, тому, що замість парти вони сидять у нас на величезному макеті плити екологічного захисту атомного реактора.

Озвучуючи принципи своєї діяльності, співробітники музею заповняють: ми нікого не звинувачуємо, жодних висновків не робимо, нікому нічого не нав'язуємо. Тільки констатуємо факти. Показуємо катастрофу крізь долі тисяч людей, ніби побачену їхніми очима. Це складне завдання вирішується сотні разів на день не без допомоги унікального естетичного наповнення трьох зал.

– **Незвичайний профіль музею гармонійно співіснує з чудовим оформленням. Як воно народилося?**

– Усі ці психологічні, емоційні, філософські образи – спільна робота групи художників під орудою Анатолія Гайдамаки та наших співробітників. Часом нас запитують: як Гайдамаці вдалося так дивовижно обіграти простір? Це тому, що митець здатний проникнути в глибини людського сприйняття. І ще: якби він не пропустив би крізь себе цю тему, не прожив би життя наших героїв, нічого не вийшло б. Кажуть, тут є певне біополе, тут ніхто не залишається байдужим.

– **Ті, хто тут працює, щодня пропускають крізь себе тему...**

– Для нас це не просто робота. Це – наше життя. Ми присвятили себе цій болючій і трепетній

темі. Постраждали від аварії йшли і йдуть з життя. Часом журналісти чи кіношники просять познайомити з кимось. Набираєш телефонний номер, і серце стискається: раптом людини вже немає...

– **Серед матеріалів, що стосуються міжнародної підтримки, особливо промовисті ті, що пов'язані з Японією. (Розмова відбувалася до останніх трагічних подій у цій країні. – Ред.)**

– Громадяни Японії часто відвідують музей. Країна дуже багато грошей витрачає на чорнобильські програми. Грантами допомагає людям, які живуть на забрудненій території. І музею тех допомагають.



– **А що це за знаменита Книга пам'яті учасників ліквідації?**

– Ось вона, у залі – у знайомому нам сенсорному терміналі. Також є книга на нашому сайті. Я започаткувала її 1997 року. Довго думала: як підтримати людей, котрі пройшли війну з радіацією? Часто траплялося, вони зверталися до архіву по документи, а їм відповідали, що папери знищені у зв'язку із радіаційною забрудненістю. Ліквідаторам треба було дати раду. Попервах складно було здобувати їхню довіру. І нині ми нею дуже дорожимо. Тут залишають свої документи, вірячи, що ми їх збережемо та розповімо про цих людей. Їм дуже важливо знати, що тут про них є пам'ять. Для такої відповідальної місії формат електронної Книги пам'яті видався найприйнятнішим. Річ у тім, що на друковане видання можна назбирати грошей, написати про якусь кількість осіб, а потім удруге, втретє вже не знайти коштів на перевидання. А електронна книга весь час змінюється. Хто не може прийти до нас, надсилає свої матеріали. Нині книгою охоплено понад 5 тисяч людей.

– **Яким бачите майбутнє музею?**

– Нам іноді кажуть: ваш музей колись закрийте. Не закрийте! Минуть роки, зміниться ставлення суспільства до історії катастрофи. Але ж і нового значення набуває екологічна проблематика експозиції. Відкриються нові таємниці стосовно наслідків катастрофи. Тема життя на планеті не може бути неактуальною. А патріотизм – це і є насамперед любов до своєї землі. До своєї країни, культури, історії. Це – сильне бажання зберегти свою землю для нащадків. Тож ми в нашому музеї займаємося патріотичним вихованням.